

> Retouradres Postbus 16375 2500 BJ Den Haag

MBO raad
T.a.v. De heer J.P.C.M. van Zijl
Postbus 196
3730 AD DE BILT

Rijnstraat 50
Den Haag
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag
www.minocw.nl

Contactpersoon
E. Casteleijn

T +31-70-412 2668
e.casteleijn@minocw.nl
IPC 2150

Onze referentie
BVE/Stelsel/164003

Uw brief van
12 juni 2009

Uw referentie
JZI/MWE/113593/2009

Datum **17 NOV. 2009**
Betreft Advies Leren, Loopbaan en Burgerschap

Geachte heer Van Zijl,

Met belangstelling heb ik uw advies over het brondocument Leren, Loopbaan en Burgerschap (LLB) gelezen. Hartelijk dank voor uw advies. Op hoofdlijnen omarm ik het advies over de vernieuwde aanpak voor LLB. Op enkele onderdelen wil ik echter vasthouden aan bestaande waarborgen. Ik wil namelijk te allen tijde de drievoudige kwalificering herkenbaar en krachtig tot uitdrukking laten komen in de mbo-sector. Dit betekent dat we moeten zoeken naar een goede balans tussen herkenbaarheid en uitvoerbaarheid, met respect voor de diverse rollen van actoren.

In deze brief ga ik hierop nader in en nodig ik u uit om samen met relevante stakeholders verder te werken aan een verbeterd brondocument. Ik verwacht dat u mij vóór mei 2010 een vernieuwd brondocument voorlegt. Het is de bedoeling dat het vernieuwde brondocument zal dienen als input voor een algemene maatregel van bestuur, waarvoor in het wetsvoorstel Competentiegerichte Kwalificatiestructuur een grondslag wordt gelegd. Het streven is erop gericht dat deze AMvB van kracht wordt per 1 augustus 2011 (dus met ingang van studiejaar 2011-2012).

Context

Het staat de instelling vrij om kwalificatie-eisen op de drie delen van de drievoudige kwalificering (beroep, vervolgonderwijs en burgerschap) gescheiden of juist geïntegreerd aan te bieden. De instelling kan de krachtige leeromgeving die de beroepscontext biedt voor deelnemers dus benutten voor het op peil houden van de burgerschapsvorming. Daar zijn ook veel inspirerende voorbeelden van, bijvoorbeeld de Cultuurfabriek van ROC Zadkine.

Het bestaande brondocument LLB gaf enige tijd geleden echter wel uitvoeringsproblemen, mede omdat mbo-instellingen meer tijd nodig hadden voor de verwerking van recent (april 2007) geformuleerde kwalificatie-eisen op het vlak van LLB. Tegen deze achtergrond heb ik mbo-instellingen op 22 december 2008 laten weten dat ik een *tijdelijke* constructie toesta, die het volgende inhoudt:

- de instelling stelt een verantwoordingsdocument LLB op;
- het inspectietoezicht vindt plaats op basis van dat verantwoordingsdocument LLB i.p.v. op exameninstrumenten;

- de inspectie weegt die bevindingen niet mee in het eindoordeel over de examenkwaliteit van die opleidingen.

Datum

2 november 2009

Onze referentie

BVE/Stelsel/164003

Het is nu zaak dat er een *structurele oplossing* wordt gerealiseerd. Hieronder sta ik stapsgewijs stil bij de verschillende aanbevelingen die u mij heeft aangereikt.

1. Een vernieuwd brondocument met beperkt aantal kerntaken

In het vernieuwde brondocument staat het landelijke inhoudelijke kader voor burgerschap aangegeven. De kwalificatie-eisen zijn - blz. 4 - globaal geformuleerd op drie deelterreinen, zonder een specificatie van competenties. Dat laat – meer dan in de bestaande situatie - ruimte voor decentrale uitwerking en maatwerk door instellingen.

De beschrijvingsystematiek voor het beroepgerichte deel van de drievoudige kwalificering hoeft inderdaad niet gehanteerd te worden voor de niet beroepsgerichte delen. Dat laat onverlet dat ook herkenbaarheid van de globale kwalificatie-eisen geborgd moet zijn, zodanig dat onderwijsgevend en er goed onderwijs rond burgerschap op kunnen baseren. Ik vraag de MBO-Raad om met betrokkenen dit uitgangspunt te hanteren bij de vervolmaking van het nieuwe brondocument.

Voor bovengenoemde verdere uitwerking geef ik u de volgende randvoorwaarden mee:

Eigen ontwikkeling (kerntaak nr.1 van het bestaande brondocument dd april 2007): kan komen te vervallen. Het gaat hier niet om landelijke leerdoelen, maar om éigen leerdoelen voor de eigen ontwikkeling die in de 'vrije ruimte' kunnen plaatsvinden. Dat kan als hierover afspraken met de instelling gemaakt worden in de onderwijsovereenkomst en voor zover de vrije ruimte dat toelaat.

Stuurt de eigen loopbaan (nr. 2 van het bestaande brondocument): blijft onveranderd in het nieuwe brondocument, omdat dit essentieel is voor de deelnemer (grip op eigen loopbaan) en de samenleving. Tevens hebben onderwijsinstellingen de wettelijke taakopdracht om mogelijkheden voor loopbaanoriëntatie en -begeleiding aan te bieden (Web artikel 1.3.5).

Vitaal burgerschap(nr.7 van het bestaande brondocument): ik neem het advies van de MBO Raad niet over om vitaal burgerschap (de bestaande kerntaak nr. 7 'Zorgt voor de eigen gezondheid') als verplicht element te schrappen en alleen te benoemen als keuzethema. Dit handhaaf ik als verplicht element. De reden daarvoor moge duidelijk zijn: de zorg voor de eigen gezondheid is essentieel voor iedere beroepsbeoefenaar en daarmee een verplicht onderdeel in elke opleiding. Dit is ook conform het kabinetsbeleid op het punt van gezond bewegen.

Alle overige kerntaken (3, 4, 5, 6) van het bestaande brondocument blijven van kracht.

2. Nederlands en rekenen

Het bestaande brondocument bevat minimumeisen aan de beheersing van het Nederlands die uitgedrukt zijn in CEF-niveaus van het raamwerk Nederlands. Mijn beleid is erop gericht dat met ingang van studiejaar 2010-2011 de Wet referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen in werking treedt. Dit houdt in dat vanaf studiejaar 2010-2011 voor de verschillende beroepsopleidingen referentieniveaus voor Nederlandse taal en rekenen worden vastgesteld en dat deze referentieniveaus in acht genomen moeten worden bij de vaststelling van de

eindtermen (kwalificatiedossiers) voor beroepsopleidingen. Tegen deze achtergrond neem ik uw advies over om in het vernieuwde brondocument geen eisen voor Nederlands en rekenen op te nemen.

Datum

2 november 2009

Onze referentie

BVE/Stelsel/164003

3. Examinering

Op de derde plaats neem ik het advies van de MBO Raad over voor wat betreft de examinering voor burgerschap. Er wordt niet geëxamineerd, maar de ontwikkeling van de deelnemer wordt getoetst. Dus geen burgerschapsexamen, maar formatieve beoordeling (toetsing) van de voortgang van de burgerschapsvorming van de deelnemer. Ten behoeve van de diplomabeslissing is sprake van beoordeling of de deelnemer in voldoende mate aan de aangegeven inspanningsverplichtingen voor burgerschapsvorming heeft voldaan. Op de resultatenlijst bij het diploma wordt vermeld dat de deelnemer aan bovengenoemde voorwaarde heeft voldaan. Dit geldt vanaf het moment dat het vernieuwde brondocument in werking treedt, met ingang van het studiejaar 2011-2012.

4. Toezicht en handhaving

De standaarden voor examenkwaliteit zijn niet van toepassing, wel die van onderwijskwaliteit.

Specifieke verantwoording betreffende burgerschap zal in het jaarverslag, of als apart openbaar verantwoordingsdocument waarnaar verwezen wordt in het jaarverslag, vastgelegd worden.

De inspectie betreft de bevindingen over burgerschap bij het eindoordeel over de onderwijskwaliteit van de opleiding. Bij het reguliere toezicht zal de inspectie toezicht houden op de inhoudelijke uitwerking van het programma, de uitvoering en de toetsing hiervan. Bij onvoldoende inspanning van de instelling kan als ultimatum remedium de onderwijslicentie voor de betreffende opleiding ingetrokken worden. De inspectie zal het toezichtkader BVE hierop aanpassen.

Proces

Ik verzoek de MBO Raad om het vernieuwde brondocument aan te passen vóór mei 2010, met de aangepaste titel, te weten 'Brondocument Burgerschap mbo' (deze aanduiding maakt de communicatie erover makkelijker).

Voor de aanpassing is van belang dat docenten, NVLM en praktijkmeeting LLB worden geconsulteerd, met name waar het gaat om een goede borging van de kenniselementen.

Ik zal de directie BVE vragen een ambtelijke afvaardiging te verzorgen. Tevens verzoek ik de MBO Raad om de instellingen tijdig te informeren over de ontwikkelingen rondom het vernieuwde brondocument en welke betekenis dit voor instellingen zal hebben.

Het vernieuwde brondocument zal ik vervolgens toetsen aan de uitgangspunten in deze brief. Het is de bedoeling dat de inhoud bij AMvB wordt vastgesteld en met ingang van 1 augustus 2011 van kracht zal zijn. In het studiejaar 2010-2011 geldt nog het huidige brondocument, te weten de versie van april 2007.

Tot slot

Drievoudige kwalificering is een groot goed. Met de vernieuwde aanpak voor LLB en de inzet van alle betrokkenen – instellingen, organisaties van leerkrachten, MBO Raad, Procesmanagement MBO 2010, kenniscentra beroepsonderwijs bedrijfsleven, Coördinatiepunt toetsing kwalificaties MBO, inspectie – verwacht ik dat burgerschap, inclusief loopbaan, goed verankerd wordt in het mbo. Het

vernieuwde brondocument betekent *niet* dat instellingen nu opnieuw moeten beginnen. Instellingen kunnen datgene wat zij eerder hebben ontwikkeld op basis van het bestaande brondocument LLB blijven benutten. Voor burgerschap kunnen instellingen, binnen het landelijk inhoudelijke kader, zelf invulling geven aan de uitwerking.

Kern is dat elke instelling een nadrukkelijke inspanning levert voor de burgerschapsvorming van elke deelnemer bij elke opleiding en de voortgang van de burgerschapsvorming toetst. En dat er een goede basis is voor het inspectietoezicht, zodat instellingen als dat nodig is aan de uitvoering van bovengenoemde taakopdracht gehouden kunnen worden. De praktijk bij instellingen zal uitwijzen of deze bijstelling aan de gestelde verwachtingen voldoet.

Met vriendelijke groet,

de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

Marja van Bijsterveldt-Vliegenthart

cc.: Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer (NVLM)
Praktijkmeeting LLB

Datum

2 november 2009

Onze referentie

BVE/Stelsel/164003